

1- KOÇ KATIMI

Kars yöresinin en eski geleneklerinden biriside koç katımıdır. Koç katımı günü mahalli takvimde de önemli bir yer tutmuştur. Çobanlar yanaşmalar ona göre hesap yılını anlaşıır ve konuşurlar. Kars ve Kağızman yörelerinde ekim ayının son haftası ile kasım ayının ilk haftası koç katımı günleri olarak bilinir. Daha yayla yerlerinde koyunculuk yapanlar koç erken katıp koyunun ilk baharda otluğa çıkmadan doğurmasını hesaba katarlar. Gün olarak Cuma ve Pazartesi günlerinin hayırlı olacağına inanmışlardır. Katım günü yaklaştıkça koç sahiplerinde de bazı hazırlıklar başlar. Koçları süslemek için Valalar koyunları süslemek içinde boyalar alınır. Evin kızı, gelini koç bezeği denilen renkli örgü ve süsleri hazırlamağa başlamış olurlar. Koçların boynuzlarına ve boyunlarına takılacak meyveleri iplere dizerler. Köylerde sürü sahipleri toplanıp koç katımını ve o yıl ki sürü idaresini konuşur, anlaşırlar. Köy genellikle bir mahallede koçu katmayı kararlaştırır. O gün koyun sahipleri pişirdikleri yemeklerle süsledikleri koçlarla sabahın erken saatlerinde katım yerine giderler. Koçlar götürülürken bazı inanışların da yerine getirilmesine son derece dikkat edilir. Koçlar evden çıkarılmadan önce koça erkek çocuk bindirilirse o yıl doğacak kuzular erkek, kız çocuğu bindirilirse dişi doğarlar. Koçlar katılıp yerine götürülürken aniden yol üzerine erkek veya kadın çıkarsa o yıl yola çıkanın cinsiyetine göre doğacağına inanılır. Sürüye ilk katılan koç siyah koyunla ilgilenirse o yıl kış hafif geçer. Yolda gebe kadına rastlanırsa o yıl koyunların ekseriyetle ikiz doğuracağına inanılır. Koç katım günü köyün neşeli günlerinden biridir. Katım için koçları götürürken silah atma, oyun oynama, tekbir getirme ve türkü söyleme gibi törenleri de yerine getirirler.

Koyun sürüleriyle ilgili bazı törenlere de son derece dikkat edilir. Yürüyen koyun sürüsünü ikiye bölüp geçmenin sürü içerisinde boş kova ile geçmenin ve doğum (döl) günlerinde evden tuz, ateş gibi şeylerin dışarıya verilmesi günah sayılmaktadır. Bunlar herkes tarafından bilinen ve dikkat istenen şeylerdir.

KARS'TA KOÇLA İLGİLİ ATASÖZLERİ :

- 1- Allah kolik (boynuzsuz) koçun hakkını gelik (boynuzlu) koça bırakmaz.
- 2- Koçluk kuzu kozda (koz kuzular için komda ayrılmış bir kesimdir. Bunun göz-bölüm karşılığı kullanıldığı bilinmektedir.) belli olur.
- 3- İki koç başı bir kazanda kaynamaz.
- 4- Koçu olan kurban keser.
- 5- Koçun kuyruğu, koça yük değildir.

2- KOYUNUN YÜNÜ :

Oğuzların yurdu olan Kars yörelerinde bu Türk geleneklerinin daha rengi ve kokusu bozulmamıştır. Eski Türklerde attan sonra koyuna olan sevginin bugün de devam ettiğini görmekteyiz. Oğuz Kağan obasının iki tarafına dikmiş olduğu kırk kulaç uzunluğundaki direklerin başına altın ve gümüş kavuklar bağladığı zaman birinin ayağına akkoyun, diğerinkine de karakoyun bağlamıştır. Bugün de sürüde bir akkoyunla bir karakoyunun bulunması Devlet (zenginlik) olarak kabul edilir.

Hunların asıl adının (KUN) olduğu, bunun da eski Türkçe de koyun, koç anlamına geldiği Çin kaynaklarından öğrenilmektedir. Ulu bir kavim adı olan (koyun,koç) Oğuz kiliselerinde kabulünden ve İslamiyet'in kabulünden sonra da cami ve mezar taşlarında yer almıştır. Iğdır' da Karakoyun köyü mezarlığında, Çıldır' da Gagaç ve Taşköprü köyündeki koyun ve koç heykelleri en canlı örnekleridir.

Yine eski Türklerde olduğu gibi, yakınlarından biri ölen kimseye başsağlığı dilemeye gidenler ölü sahibine verilmek üzere beraberinde koç veya koyun götürürler. Koyunlar ayrıca halkın folklor kaynağı da olmuştur. Koyunla ilgili hikayeler çoban ve ağa üzerine koşmalar, orta oyunları oldukça zengindir. Bunlardan biride hemen her köyde rastlanabilen koyunun yüzüdür.

Bugün herkes Ramazan günleri sayar ve bekler. Koyunun yüzü gününe kadar, kışın bütün sıkıntılı günleri gibi sayar; koyunun kısır ve gebe olanları belli olmaya başlamıştır. Koç katımından tam 100 gün geçmiştir. Bu gün bir bayram günüdür. Çobanların hepsi toplanarak bir program hazırlarlar. İki erkek arkadaşa kadın elbisesi giydirilir. Diğerleri de çeşitli kıyafetlerle dikkati çekmeğe hazırlanırlar. Köyde bulunan tulum, kaval gibi çalgılarla koyun sahiplerinin evlerini gezerek, türküler söyler ve oyunlar oynarlar; şöyle ki :

Koyunun yüzü geldi

Gün çaldı (güneş doğdu) kuzu geldi

Çobana taze keçe

Ayağa kuzu geldi

Kara koyun kaç koyun

Sürülerde baş koyun

Koçlar seni bulanda

Kara gider kış koyun

Ak koyun alayınan

Ot yığdın kalayınan

Koçlar seni bulanda

Kış gelir belayınan.

Türküler söylenir, oyunlar oynanırken kadın elbiseleri giyinenler evin oğluna eş ve hanımına kuma geldiklerini söylerler. Evdekilerde sandıklarını açmak isterler. Bazen o evin erkeklerinin dizlerinde oturarak gizli iğneler batırırlar. Buna son vermek için evin erkeği para, sigara evin hanımında yağ, bulgur, çorap gibi evde bulunanlardan verir ve ağırlamağa çalışırlar.

Yüzüncü günden sonra koyun artık memededir. Buna “memelerin süte hazırlanması” denir. Doğum başlayıncaya kadar koyun sahiplerinin evinden geceleri ateş çıkması, kazan çıkması ve başkalarına tuz verilmesi iyi sayılmaz. Bu geleneğe uyulmazsa koyunların memeleri doğumdan sonra yara olur, inancı vardır. Doğum koç katımından yüz elli gün sonra başlar. İlk günü doğan kuzuya “dölbaşı” denir ve bunu eve getiren çobana da sahibi tarafından bahşiş verilir.

3- DOĞUM GELENEKLERİ :

Kars ilinin en köklü geleneklerinden birisi de doğumla ilgili geleneklerdir. Bu gelenekler , Kars yörelerinde eski oğuzlardan bu güne kadar aynı sıcaklığı aynı sıcaklığı ile gelmiştir. Türklerin bireye ne kadar değer verdiklerini herkes takdir etmektedir. Her nüfus artışı onlarca bir ümit ve bir kuvvet kaynağıdır. (Kız bereket, oğlan devlettir) diyen Türkler birçok töreleri de bizlere bırakmışlardır.

Düşmana karşı ilkin durduğu ve bir daha güçlü silah kullandığı için erkek çocuğunun oluşu daha çok sevindirmiştir. Dünyaya gelen erkek çocuk anne ve babanın ilk çocuğu ise damın üzerine çıkılıp bacayı sökmek isteyen kimseye aile reisi tarafından bahşiş verilir. Buna baca sökme denilir. Kurban kesip komşulara dağıtmak, sadakalar vermek de en çok rastlanan davranışlardandır.

Doğum haftası tamamlanınca kurban kesilerek, komşular çağrılır. Yemekten sonra duası yapılır ve adı konulur. Ad koymada ailede ölen ünlü kişilerin, peygamberlerin, Devlet büyüklerinin adlarından birisi tercih edilir. Çocukları yaşamayan aileler temenni olarak yaşar, Dursun, Durdağı, Baki gibi isimler koyarlar. Bu çocukların oluşlarında hemen kulaklarına küpe takılarak kıza benzetilir. Dünya’ya gelen her çocuğun kulağına ebeler, ezan okuduktan sonra, erkeklere “Allah senin kılıcını keskin,

düşmanlarını kör etsin” diye duada bulunurlar. Çocuğun göbeğini kesen çakı yıkanmadan kapatılır.

Hasta annesinin başının altına konur.

Anneyi alkarası basmasın diye ilk lokmayı ebe alır ve üç defa anneye uzatıp geri aldıktan sonra kendisi yer. Bu lokma ile alkarası annenin içerisine giderse iç organlarını götürür ve ölümüne sebep olur.

Kendi evinin yemeklerine alkarası girer diye komşular anneye yemek yapıp getirirler. Buna yoklama denir. Çocuk için korkulacak bir konuda kırkbasanı’dır. Doğum gününden itibaren kırk gün sürer. Bu süredeki anneye kırklı karı, çocuğa da kırklı çocuk denir. Bir kırklı anne, baba ve diğer bir çocuğun kırkı kız çocuğunu basar. Erkek çocuğun kırkı kız çocuğunu basar. Buna kırk baskını denir.

Kırk baskınının çocuktaki belirtileri, devamlı ağlama, zayıflık, bacakları birbirine sarılır gibi takılmasıdır.

Böyle bir çocuk tartılır. İslam mezarlığı olmayan mezarlıkta (gör hane) yıkanır. Götürüp kırkı basan çocuğun üzerine üç defa basıp kaldırılır veya anne babasının üzerinden diğer taraftan alınır. Bu anne babanın elbiselerinden biraz koparılıp kırk baskını çocuğun altında yakılırsa sıhatinin düzeleceğine inanılır.

4- KOTANLAMALAR :

Aileden başlayarak toplumları sevk ve idare eden örf, adetler sosyal ilişkilerin her sahasında farklı şekillerde kendini gösterir. Folklor, örf ve adet bakımından farklılıkların coğrafi ayrımlarda kendini daha çok ve daha farklı gösterdikleri zahiren ve ilmen bilinen bir husustur. Bölgelerin topluma, toplumun da örf ve adete tesirleri bu farklılıkların doğuşuna vesile olmaktadır.

Kars bol ve değişik adetlerin, zengin folklorun çeşitli kaynaklarına sahiptir. Halk Edebiyatında mani olarak bilinen dörtlüklerin bir başka söylenişine halk arasında “kotanlama” denir. Kotanlama çift sürerken söylenen maniler olarak adlandırılabilir. Çiftçilerimiz büyük bir tarlanın sürülmesini 4-10 boyun (çift) öküzün koşulduğu sabanla yapmaktadırlar. Bu usul traktörü olmayan çiftçiler tarafından halen uygulanmaktadır. Sabanı idare edene Mazgal, her boyun (çift) öküzü idare edene Hodak ismi verilir. Hodaklar yaptıkları işi zevkle yapmak ve geceleri uyumamak için dörtlükler (kotanlama)

okurlar. Bu okumalar karşılıklı ve irticalen olur. Her dörtlükten sonra hep bir ağızdan “hooo” diye bağırlır.

Kotanlamalar daha ziyade çiftlik hayatına ait konuları ihtiva etmektedirler. Örneğın; sabah tarladaki taşı söküp atınca altından yılan çıkarsa:

řu ağı (ak) taşı kaldırısam

İnce yılan öldrsem

Yılan inceden ter

İncil dağıda gül biter

Hooooo...

Bu sırada tarlanın yanından geçen yolcuya:

Buradan bir atlı geçti

Nalı parlattı geçti

Ellere selam verip

Bize el attı geçti

Hooooo... diye takılırlar.

Zıplayarak meleyen koyun kuzuya aynı neşe içerisinde mani koşup:

Ay çevirmeler çevirmeler,

İçinde ak koyun meler,

Mele koyunum mele,

Belki sevdiğın gele.

Hooooo...

Bu arda kotanlamalar bazen tarla yakınından geçen güzellere laf atmada da gayet ustaca kullanılır.

Buradan bir maya geçti

Sallandı çaya geçti,

Ben sevdim eller aldı

Emeğim zaya geçti

Hooooo...

5- KİRVALIK :

Bu adet Doğu Oğuzlardan gelen bir adettir. Müslüman oğuzların ad koyma, toy, av ve şölen düğünlerinin yanında bir de sünnet düğünü vardır.

Kirva – kirve – kivra sünnet olan çocuğu, sünnet merasimi sırasında kucağında tutan kişiye denir.

Birde delleyh vardır ki sünnet yapan, sünnetçi anlamındadır.

Sünnet düğünü olacağı zaman, sünnet yaptıran aile ya çok yakın bir akrabasını ya da dost olmak istediği birisini kirve olarak tayin eder. Sünnet olacak her çocuk için bir kirve olacağı gibi birkaç kirvede olabilir. Bir aile ile diğer bir aile arasında kan davası varsa (veya başka bir husumet) birbirleriyle yeniden dost olmak istiyorlarsa kirve olurlar. Kirveler arasındaki dostluğa çok büyük bir önem verilmektedir. Şöyle ki; hiçbir zaman kirve kirvenin kızını alamaz.

Sünnet düğünü için başka yerden gelen misafirleri ağırlamakta kirvede ev sahibi kadar mesuldür. (bazı yerlerde bu görev yalnız kirveye aittir.)

6- NEVRUZ BAYRAMI :

“Akşamlar aşk olsun bayram gecesi, bu ayın nurudur Sultan-ı Nevruz.”

Nevruz (Noruz) yeni gün anlamındadır. Dört mevsimin birincisi olan ilkbaharın başlangıcı, doğanın uyandığı gündür. Her şey yeni doğar, her şey yeni başlar ve her şey taptazedir.

Bu bayram bütün bayramların sultanı olarak kabul edilir. Kurban bayramından, şeker bayramından daha parlak olarak kutlanır. Bu bayramda Türk gençliğinin çok eski anıları yaşamaktadır. Bugün “Ergenekon günüdür” derler. Buna sebep şudur: Eski Türkler komşuları Çinlilerle geçinemezlerdi. Yapılan bütün savaşlarda üstündüler. Yüzyıllarca durum aynen devam etti. Yağının bütün hilelerinden, şerrinden uzak kaldılar. Fakat bu uzun sürmedi. Kendilerine dostluk teklif eden yağının bir gün hücumu karşısında kaldılar. Bütün Türkler Çinlilerle yaptıkları bu savaşta imha edildiler. Yalnız bir delikanlı ve bir kız kaldı etrafı aşılamaz dağlarla çevrili bir yaylaya sığındılar ve oraya da ERGENEKON dediler. Çocukları doğdu, torunları oldu. Soyları dört yüz yılda dörtyüzbine vardı. Bir gün dağın çatlaklarından yaylaya bir bozkurt girdi. Türkler kurdun gireceği yerden çıkacağını düşündüler. Bürütecen adındaki demirci odun ve kömür taşıyarak dağı eritti. Türkler Ergenekon denilen bu yayladan gece ile gündüzün eşit olduğu ve tam ilkbaharın başlangıcı sayılan Nevruz günü çıktılar. Eski ülkelerini aldılar. Çinlileri bir intikam hırsı ile yendiler ve sonra da bütün dünyaya yayıldılar. Nevruz için söylenenler sayısızdır. Kars’ta kış ayları çok uzun sürer. Halk kış süresini üç bölüme ayırır:

a) Büyük Çile : Kış girdiği günden, 21 Aralık’ tan itibaren, 40 gündür.

b) Küçük Çile : Kırkbirinci günden itibaren 20 gün sürer.

c) Nevruz : Küçük çilenin son günü toprağa cemre düşer, yere nefes gelir derler. Cemreler havaya ve suya düşer. Toprak hava ve su ısınmaya başlar nihayet nevruz gelir. Nevruz anıları sözlü halk edebiyat ürünleri arasında kendisini çok sık gösterir. Ahır Çerşenbe, yeddi levin, baca baca gibi günlerin özellikleri ayrı ayrıdır. Bu ayda ateşli bir bayram hazırlığı yapılır. Şöyle ki :

Herkes azizine (sevdiklerine) gidecek armağanları temin eder. Nişanlı kızlar bey çorabı dokur, mendil işler; genç gelinler baba veya kardeşlerini karşılayacak hediyeler alırlar. Evler silinir, süpürülür ve

bütün ev temizlenir. Her şey baştan aşağıya kadar yıkanır. Tandır yanan damlara su serpmek suretiyle undan nakışlar at resimleri, insan resimleri, çiçek ve ağaç resimleri çizilir. Herkes bayram harçlığını ayırır ve bunu o gün harcar. En az yedi çeşit yemiş alınır ve bunlar birbirine karıştırılır. Babalar kızlarına, kardeşler bacılarına (kız kardeş) akrabalar istekli yakınlarına en değerli hediyeleri alır ve hazırlarlar.

Bayram ayının son Çarşamba günü çerşenbedir. Bundan sonra Çarşamba yoktur. Bu gece gelmeden önce Salı (tek günü) kabir üstüne gidilir. (Kabir üstü, ölüleri anma günüdür) Çeşitli yemişler, pilav, helva gibi yiyecekler hazırlanarak mezarlığa götürülür ve orada bulunanlara ölü hayrına (bilhassa fakirlere) dağıtılır. Ölülere kuran okunur. Ölülere mezar taşları dikilir. Bu adetler 15. Ve 16. Yüzyılda Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türk oymaklarında da süre gelen adetlerdir.

Salıyı çarşambaya bağlayan gece (ahır çerşembe) tontar denilen ateşler yakılır. Ateşin üzerinden atlanır. Yağlı paçavralardan toplar yapılarak ateş verilir ve havaya atılarak oynanır. Avlu duvarlarına (dış kısımlar) sokulan ufak sopalara sarılan paçavralara ateş verilir. Avlu duvar diplerine hayvanlarını bağlamak anlamına gelen ufacık kazıklar çakılır.

Bu gece aile reisi önceden almış olduğu yedi çeşit meyveyi ortaya döker. Evden olup da uzakta bulunanların hisseleri ayrıldıktan sonra, kalan kısım ise evdekiler tarafından eşit olarak bölünür. Bu gece kapıyı dinleyenler olacağından çok tatlı konuşmalar yapılır. Kapı dinlemeye gelenler niyet tutarlar ve dinledikleri yerden duyduklarına göre istikballeri hakkında yorumda bulunurlar. Bu yorumların gerçek olduğuna inanılır. Genç kız ve erkekler dileklerinin yerine gelmesi için soğuk suda yıkanırılar.

Bu gecenin en güzel eğlencelerinden biriside şudur: kız ve gelinler çaya giderek su alırlar ve evde suya iğne, yüzük atarak eğlenirler. Su herkesin görebileceğı bir yere boşaltılır. Elenecek çiftler iğne kabul edilerek delik kısmına pamuk tıkanır iki iğne leğenin iki ayrı ucundan bırakılır. İğneler suyun yüzünde kavuşurlarsa dilek sahibi gençlerde kavuşacaklar, aksi olursa kavuşamayacaklar demektir.

İkinci oyun ise, suya yüzük atma oyunudur. Oyuna katılanlar suya yüzüklerini atarlar. Birisi mani söyler ve elini suya daldırarak bir yüzük çıkarır. Yüzük kimin ise belli olur ve yüzük üzerine söylenen mani yorumlanır. Her maninin kendine has bir anlamı vardır.

MANİLERE ÖRNEKLER :

Yüzük attım çayıra Azizim günde men

Soyha düştü bayıra Kölgede sen günde men

Yığılın gohum gardaş Elde gurban bir olar

İşimiz döndü hayıra Sene gurban günde men

Azizim daş başı O güneyler

Çok çak vurar daş başı O kölge o güneyler

Çirkinmem bal yeme Yar yarını görende

Gözelinen daş daşı Bayramın o gün eyler

Yediğin yemiş olsun

Dediğin demiş olsun

Dayandığın gapının

Yanoyu gümüş olsun

Ertesi gün kalın bir ağaca salıncak asılır ve sallanılır. Buna bilhassa genç kızlar, erkekler ve gelinler binerek birbirlerini sallarlar. Bunun da özel deyişleri vardır.

Küf atan küflen atan

O kimse kessey atan

Kesseyi atmasınlar

Maraza çatmasınlar

Murazın beş kardeşi

Başına yığar daşı

Od getir ocak kala

Süd getir dibini yala

Korhura anam gele

Saçım, pırçığım yola

Nevruzdan bir gün önce baca baca'dır. 20 Mart'a rastlayan bu günden soğan kabuğu ile yumurta boyanır ve pişirilir. Gündüz her çocuk babasının yanında kapı kapı dolaşır ve kırmızı yumurta toplar. Akşam tekrar ateşler yakılır, bellere şal bağlanır.

Kurban, Şeker bayramları hicri aylara göre olduğundan sürekli olarak yer değiştirirler. Nevruz Bayramı ise ilkbaharın başlangıcında olduğu için hep aynı günde kalır. Nevruz Miladı takvime göre 21 Mart sabahı kırmızı bir güneş doğar Her yer, herkes neşe içerisinde. Çocukların ağzında şu mani dolaşır.

Bu noruz gecesidir

Dövlətler bacasıdır,

Verenin oğlu olsun

Vermeyenin kızı.

Nevruz sabahı evde yemekler hazırlanır. Bu yemeklerden en önemlisi ve bulunması gerekeni pilavdır.

O gün misafirler, ne zaman gelirlerse gelsinler, önlerine mutlaka yemek konur. Nevruz günü herkes kış boyunca beslediği atlarını çıkararak yarış ettirirler. Bunun için şu mani buna uyarlanmıştır.

Ramazanın aşından pilavından

Kurban'ın etinden

Nevruz'un atından

Sakının

Bandan başka; Manda, Horoz ve koç dövüşü da yapılır. Ayrıca gençler ve çocuklar boyalı yumurtaları dövüştürürler. Yumurtası kırılan diğerine verir. Bugün küsülü olanlar (Konuşmayanlar) barışır; nahoş hareketler yapılmaz, küçükler; sıhhatli olanlar hastaları ziyaret ederler akrabalar arasında hediyeler alınıp verilir. Nişanlılar görüşürler. Bu bayramın ziyareti üç ay sürer. Bunun içindir ki Nevruz “Dut yetişene değin sürer” derler. Nevruzun ertesi günü herkes hayvanını sabahın karanlığında suya götürür ve taze su içirir. Suyun başında herkes kendi el-yüzünü yıkar. Artık eskinin bedbinliği , kötülükleri tamamen silinmiş ve yeni yılın saadeti yerini almıştır. Artık yepyeni bir hayat başlamıştır ve her şey yepyenidir.

7- GODUGODU (DODU) :

Bahar mevsiminin kurak gittiği zamanlarda yağmur duasına çıkmadan başka birde godugodu da gezdirilir. Kuraklığın derecesine göre çocuklar veya büyüklerden bir takım süpürgeye başına leçek bağlayarak bebek yapar ve sopanın ortasına dik duracak bir şekilde bağlanır. Bebeğe benzeyen süpürgeye godugodu ve dodu denilmektedir. Dodunun sopaya bağlanması gelinin ata binmesine benzediği için küçük çocuklar buna dudu, yani gelini götürürken zurnanın da du, du, du ... sesinden uydurulmuş bir ismi olsa kere kir derler. Halk ağzında da dudu olarak değişmiş olduğu kanısı vardır. Godugodu gezecek takım erkeklerden meydana gelir. Bebek yapılmış süpürgeye bağlı olduğu sopanın iki ucundan birer kişi tutar ve diğerleri arkadan yürüyerek köyün her evinin önüne gidilir ve hep bir ağızdan şunlar söylenir :

Godugoduyu sorduzmu?

Goduya selam verdizmi?

Godu kapıdan geçende

Bir sulu yağmur gördüzmü?

Orada bulunanlarda gördük gördük diye seslenirler.

Godu geldi doduya

Selam verdi orduya

Yağ veren hatun olsun

Un veren gotur (uyuz) olsun, amin.

Evin hanımları, topluluğun ellerindeki kaplara yağ, yumurta ve peynir gibi şeyler koyarken sopanın uçlarından tutanların ve dodunun başından su döker ve diğer gezenlere de serper. Gezeme tamamlandıktan sonra toplanan maddeleri aralarında paylaşarak yağmurun yağmasını beklerler.

Dodu sözü benzetmelerde de yer almıştır. Gezegen, üstü başı kirli ve perişan kadınlar için; dodu gibi geziyor, dodu kılıklı, dodu gibi toplayana, ıslanmış olanlar içinde doduya dönmüş, sanki dodu gezmiş denilir ve ıslanmış olduğu belirtilir.